

КОМПОЗИЦІЙНА МЕТАФОРА У ПРОЗІ ВАСИЛЯ СЛАПЧУКА

Штонь Олена Петрівна

*кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
shton@tnpu.edu.ua*

Вараніцька Анастасія Володимирівна

*магістрантка факультету філології і журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, asya.varanitska@gmail.com*

Індивідуальна естетика слова, як відомо, набуває різних мовно-виражальних форм в ідіостилі кожного митця, який має свій словник, стиль мовлення, манеру комбінування мовних засобів, осмислюючи довкілля і буття загалом через притаманну лише йому систему мовних знаків. Цікавою із цього погляду видається творчість яскравого представника сучасного літературного процесу ХХІ століття Василя Слапчука, у якому уродженець Волині виступає то поетом, то прозаїком, то літературним критиком.

Творчість Василя Слапчука передусім цікавить літературознавців, які відзначають виразний метафоризм його поезії і прози.

Вивчення метафор в україністиці представлено працями таких учених: С. Єрмоленко, Т. Єщенко, В. Калашник, Л. Кравець, Л. Мацько, Л. Пустовіт, Н. Слухай, Г. Сюта, О. Тищенко, Л. Шевченко та ін. Наукове опрацювання особливостей метафоричних конструкцій у доробку сучасного українського письменника Василя Слапчука предметом окремого лінгвістичного дослідження ще не було, що і зумовлює актуальність нашої наукової розвідки, мета якої – виявити й описати композиційні метафори у прозі письменника. Джерело дослідження: збірка повістей «Клітка для неба», а також роман «Кохання, Дао і марципани».

Проза митця сповнена психологізму та символізму, часто має суб'єктивно-іронічну модальність (основні мовні засоби вираження іронії, серед яких активно функціонують також метафоричні конструкції, ми описали в окремій публікації [4]).

За структурою метафору поділяють на просту (складається із двох-трьох слів, які характеризують предмет лише з одного боку) і розгорнуту (явище, предмет, поняття тощо змальовується цілою низкою метафор, що дозволяє найбільш повно розкрити суть зображуваного предмета або явища). Метафору, яка виражається цілим реченням, абзацом і виходить на рівень тексту, називають композиційною (термін запропоновано І. Арнольд [1, с. 85]).

У досліджуваних повістях та романі використання традиційної простої та розгорнутої метафор іноді є недостатнім для досягнення авторських цілей. Тоді В. Слупчук вдається до своєрідної над-метафори, коли метафоричні вживання відрізняються окремими компонентами, зберігаючи за іншими складниками спільну семантику. Проаналізуємо найбільш виразні зразки композиційних метафор.

Апелюючи до теми щастя, автор, наприклад, спонукає читача замислитись над тим, що не завжди істинним щастям є те, чого очікує людина: *«Виглядало так, наче щастя увірвалося в мій дім, заповнивши його дощенту...»* [2, с. 79]; *«Щастя виштовхало мене з мого дому, витіснило мене з мене»* [2, с. 79]. Потрібно радіти кожній миті, брати усе можливе, аби потім не чекати міфічного щастя, коли буде надто пізно.

За допомогою композиційної метафори автор розмиває межі між довкіллям і людиною, роблячи її частиною одного органічно поєданого механізму: *«Пипка на його береті, похнюпившись, обм'якла й зігнулася гачечком»* [2, с. 172]; *«Правду кажете, – кивнув Вапліч, і пипка на його береті найжачилася»* [2, с. 172]. «Пипка на береті» виступає виразником почуттів персонажа. Завдяки метафорі-оживленню створюється і комічна ситуація, що додає експресії та дещо гіперболізує емоції.

Схоже спостерігаємо також і в таких композиційних метафорах: *«Ця подивовано вилупила очі, її руді брови стрибнули на маківку»* [3, с. 12]; *« – У тебе є дід у Канаді!!! – брови у Цієї впали на комірцець блузки»* [3, с. 12].

Композиційна метафора дозволяє письменнику урізноманітнити й увиразнити способи опису емоцій та фізіологічних характеристик персонажа, особливості його світовідчуття: *«По стелі стрибали*

сонячні коники» [2, с. 237]; *«Сонячні коники веселилися»* [2, с. 237]; *«Сонячні коники зникли»* [2, с. 238].

Отже, композиційні метафори у прозі В. Слапчука слугують не просто інформативною прикрасою тексту, а часто корелюють зі змістом, поглиблюючи та конкретизуючи його. Зображувально-оцінна та стилістично-описова функції таких тропів увиразнюють роль метафори в репрезентації індивідуально-авторської мовної картини світу митця. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні композиційних метафор у поетичному доробку письменника.

Список використаних джерел

1. Арнольд И. В. *Стилистика современного английского языка*. Москва : Просвещение, 1990. 301 с.
2. Слапчук В. Д. *Клітка для неба*. Київ : Видавництво «Факт», 2007. 280 с.
3. Слапчук В. Д. *Кохання, Дао і марципани: проза*. Київ : Видавництво «Український пріоритет», 2018. 224 с.
4. Штонь О. П. *Мовні засоби вираження суб'єктивно-іронічної модальності у прозі Василя Слапчука. Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2018. Вип. 48. С. 264–269.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗАСІБ СТИЛІЗАЦІЇ РОЗМОВНОСТІ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА

Штонь Олена Петрівна

*кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
shton@tnpu.edu.ua*

Ковалишин Зоряна Олегівна

*магістрантка факультету філології і журналістики,
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, soranik123@gmail.com*

Специфіка мови художнього твору, як відомо, відображає складний жанрово-стильовий механізм перетворення повсякденності в мовно-естетичний образ реального життя. Із цим пов'язане використання певних мовних одиниць, відбір яких зумовлений